

מקץ ב

שטייט (ביי אברהם'ען)¹ „למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו“, איז זיכער, אז אויך באַ יעקב'ן איז געווען „יצוה את בניו“ — אַלע זיינע זין, און ווי רש"י שרייבט בפירוש (בפירוש על הש"ס)² „שבני יעקב שומרי מצות היו, דאע"פ שלא ניתנה תורה מקובלין היו מאבותיהן“³ —

נאָר — דער מדרש מיינט ניט צו שולל זיין דעם קיום פון שאר המצות ע"י יוסף⁴ און דעם קיום פון מצות שבת (ושאר המצות) ע"י השבטים⁵ — נאָר אז יוסף'ס שמירת שבת ווערט אָפּגע- לערנט פון פסוק („הדא אמרה“)⁶, משא"כ די אַנדערע מצות וואָס יוסף האָט מקיים געווען, ועד"ז — אַז דער קיום מצות שבת (וכל המצות) פון כל השבטים⁷, איז ניט מפורש אין

א. אויפן פסוק: „וירא יוסף גו' ויאמר לאשר על ביתו גו' וטבוח טבח והכן גו'“, שטייט אין מדרש⁸: „והכן, אין והכן אלא שבת“, היך מה דאת אמר והי' ביום הששי והכינו וגו', הדא אמרה ששמר יוסף את השבת קודם שלא תינתן“⁹.

פון פשטות לשון המדרש קען מען אַ טעות האָבן, אַז דערמיט ווערט גע- מיינט אויסטיילען יוסף'ן לגבי זיינע ברידער, און שמירת שבת לגבי אַנדערע מצות, ד.ה. ער און ניט די אַנדערע שבטים האָבן געהיט שבת; געהיט שבת, און ניט אַנדערע מצות.

חז"ל זאָגן אַז די אבות האָבן אָפּגע- היט אַלע מצות התורה, הגם זיי האָבן דערויף קיין ציווי ניט געהאַט, און עס

(1) פרשתנו מג, טז.

(2) ב"ר פצ"ב, ד. ושי"נ.

(3) בכ"מ (מכילתא בשלח יג, יט. לקח טוב שם) „אין והכן אלא ערב שבת“, במכילתא דרשב"י שם „אלא לצורך שבת“. בכמדבר פ"ד, ב (בסופו) „ע"ש היתה ואין הכן אלא לשבת“. וראה תנחומא נשא כח בסופו (ותנחומא באכער שם לג): והרי אין דרך המלכים להכין מיום לחבירו כו'. ובפשטות זוהי כוונת הביר שבפנים — ראה רבינו בחי' כאן. פ"י מהרזו לביר כאן. ועוד. בהלשון „אין והכן אלא שבת“ — ראה לקמן הערה 64.

(4) בשלח טז, ה.

(5) כיה בביר לפנינו, ובילש כאן. עד שלא תינתן. ועד"ז הוא לפי כמה גירסאות במדרש (ראה ביר הוצאת תיאודור-אלבק, ושם גם גירסא „קודם שתינתן“). ובכמדבר ותנחומא שם: „עד שלא ניתנה“.

(6) ראה יומא כח, ב. משנה סוף קדושין. פרשי תולדות כו, ה (מביר פס"ד, ד. ושי"נ) לגבי אברהם. וראה פרשי תולדות שם יב. כו, ג. ט (בנוגע ליצחק). וישלח לב, ה (בנוגע ליעקב). וראה ויקר פ"ב, י"ד.

(7) וירא יח, יט.

(8) וראה בארוכה פרשת דרכים בתחלתו (דרוש א' ובי'), בית האוצר (בתחלתו) ושי"נ — אם קיום המצות האבות והשבטים הי' רק להחמיר על עצמם או גם להקל, שיצאו מכלל בני נח ודינם כישראל. וראה ע"ד הפשט — לקו"ש ח"ה ע' 143 ואילך. 266 ואילך. ושי"נ. ועוז'.

(9) חולין צא, א ד"ה פרע להו — בפירוש פסוק זה („וטבוח טבח גו'“).

(10) להעיר ממדרש לקח טוב כאן: מכאן שהיו אבותינו נהוגים במצות קודם מ"ת.

(11) ראה יפ"ת (השלם) כאן: והיה לכל המצות.

(12) ראה מדרש שכל טוב כאן: מכאן שהיו האבות והשבטים שומרים מצות שבת עד שלא ניתנה.

(13) להעיר מלשון המדרש (ב"ר פ"א, ז) „אברהם שאין כחוב בו... יעקב שכתוב בו כו'“.

ובמפרשים שם.

(14) וכן יש לפרש לכאורה בכמה מקומות בחז"ל (ראה הערה 6) דא"כ בנוגע ליצחק ויעקב שקיימו מצות פרשיות, וכן בנוגע לכמה מהשבטים (כביוק"ר שם: „היה קיים מה שכתוב בתורה“), שהפירוש

פסוקי¹⁵.

דער ענין הגל, די הדגשה פון דער מעלה פון שמירת שבת ע"י יוסף, שטייט אין מדרש אויך במקום אחר¹⁶:

מי הקדימני ואשלם¹⁶, מדבר ביוסף שהוא הקדים ושימר את השבת עד שלא ניתנה, וטבוח טבח והכן א"ר יוחנן ערב שבת היתה ואין והכן אלא לשבת שנאמר והי' ביום הששי והכינו וגו' (און דער מדרש פירט אויס) אמר הקב"ה יוסף אתה שמרת את השבת עד שלא ניתנה התורה, חייך שאני משלם לכן בנך שיהא מקריב קרבנו בשבת.

פון דעם מדרש איז משמע (כהמשך להגל), אז דאס וואס עס ווערט אויסגעטיילט דער ענין השמירה דשבת פון יוסף איז ניט (בלוין) אין דעם וואס ביי אים איז דאס מפורש אין פסוק, נאר אז זיין שמירת שבת איז געווען מיט א יתרון¹⁷ לגבי זיין קיום פון אנדערע מצות¹⁸, און אויך ביחס צום קיום המצות פון שאר השבטים — ביז אז אלס תוצאה דערפון האט דוקא בן בנו של יוסף זוכה געווען צו א שכר מיוחד אויף דער שמירת שבת, — ואדראבא — דאס איז דער טעם וואס דוקא שמירת שבת פון יוסף איז מפורש בקרא.

דארף מען פארשטיין: אין וואס בא- שטייט דער עילוי פון שמירת השבת

בזה, שבמצות אלו ובאנשים אלו ישנו לימוד מכתובים.

(15) ראה חולין צא, א. ובהנסמן בהערה 8.

(16) במדבר פ"ד ב (בסופו).

(16*) איוב מא. ג.

(17) ומוכן שכי' גם לפי הדרשה בביר שלפנינו. אלא שר"י מוסיף (במדבר שם) את ענין השכר שאני משלם לכן בנך כו'.

(18) ועד"ז ביעקב, שכתוב בו שמירת שבת . . קבע תחומין מבעוד יום' (ביר פ"א, ז), ששמר יעקב את השבת קודם שניתן' (שם פ"ט, ו (בסופו)). וראה לקו"ש חט"י ע' 226 ואילך.

דיוסף אויף שמירת השבת דשאר השבטים¹⁹, און ווי איז דאס מרומז אין די ווערטער „וטבוח טבח והכן”?

ב. אויך דארף מען פארשטיין די רא"י פון „אין והכן אלא שבת”, אז „שמר יוסף את השבת”:

ווי מען לערנט בפשטות וויבאלד אז יוסף האט אנגעזאגט מ'אל צוגרייטן די מאכלים אויף שבת פון פאר שבת, איז א רא"י אז ביום השבת עצמו האט מען עס ניט געקאנט טאן — די מלאכה פון קאכן וכיו"ב.

לפי זה איז אבער דורש ביאור: פאר- וואס ווערט דער ענין פון קיום מצות שבת ביי יוסף'ן ארויסגעבראכט אין מדרש בעקיפין — וויבאלד אז ער האט מכין געווען מערב שבת לשבת איז שמע מינה אז בשבת האט ער ניט געקאנט מכין זיין, טאן קיין מלאכה²⁰? די תורה האט, לכאורה, געדארפט אונז דער- ציילן קיום מצות השבת דיוסף באופן ישיר — מיט א לשון ע"ד המכילתא.

אין מכילתא²¹ געפינט מען עס טאקע באופן זה: דערפון וואס יוסף האט מכין

(19) ביפ"ת השלם לב"ר כאן: אלא נקט שבת אגב אורח' דסעודת, ועוד כי השבת הוא אות ועיקר גדול ששקולה כנגד כל המצות. ועוד דהוי חידוש משום דבן נח מזהיר עליו.

אבל טעמים אלו מסבירים רק הטעם מדוע יש בו לימוד מפורש ששמר את השבת אף שקיים כל המצות. ובבמדבר הגל משמע שיש יתרון בעצם שמירת שבת שלו, כנפנים.

(20) ואף שבם ביעקב למדין ששמר את השבת מזה ש. ויחין את פני העיר, נכנס בערב שבת' (ביר פ"ט שם), שם י"ל דבא להודיע לא רק ששמר את השבת, אלא דקבע תחומין, מצוה מיוחדת (ראה מפרשי המדרש שם. וראה לקו"ש שם), משא"כ בבב"ד ביוסף. ועצ"ע.

(21) בשלח שם. וכ"ה בתדאר פכ"ד (כ"ז).

שניתנה, מ"ת²⁹, האט דאך געדארפט שטיין א לשון המתאים לזה, ווי "ששמר יוסף את השבת שניתנה רק לישראל" וכיו"ב.

וי"ל דעם ביאור בזה: "נתינה"³⁰ איז שייך צו זאגן ווען די געגעבענע זאך איז דא במציאות, די "נתינה" טוט בלויז אויף, און די זאך ווערט ארויסגענומען פון איין מקום ורשות און גייט איבער אין א צווייטן מקום ורשות³¹.

וויבאלד מ'איז מדגיש במיוחד ביי שבת³², "קודם שלא תינתן", "עד שלא ניתנה"³³, איז מובן, און שבת איז דא פון פריער, און זי ווערט געגעבען³⁴.

(29) ואדרבה, מ"ש, קודם שלא תינתן, עד שלא ניתנה, הסברא נותנת דלא ה' אז האיסור דגוי ששבת, מאחר שלא ניתנה עדיין, וראה בית האוצר בתחלתו.

(30) ולא, לפני שנאמרה, או, לפני שנצטוו עליה וכיו"ב. וראה לקמן הערה 33.

(31) ראה בארוכה לקריש חכ"ג פ' נשא (תשמ"ב) בסופו.

(32) נוסף על מה שנאמר בנוגע לכל התורה כולה — משנה סוף קידושין. ולהעיר שבימא (שבהערה 6), במאמר רב, לא הובאו התיבות, עד שלא ניתנה. ולהעיר מויקרא שם — עד שלא ניתנה תורה להם והם עשו אותה מאליהם. וראה גם במדבר שם.

(33) ואין לומר שההוספה ד, קודם שלא תינתן גבי שבת היא משום ששבת ניתנה לפני נתינתה הכללית — מ"ת, בפרשת המן ולפניו במרה (ראה שבת פז, רע"ב ובתוס' שם. ועוד) כי נוסף ע"ז דא הו"ל לשנות ולומר, לפני שנאמרה, לפני שנצטוו, וכיו"ב (ראה שבת שם: כאשר צוץ במרה) — אינו מובן למאי נפקים כאן מתי ניתנה. ובמדבר שם מפורש: אתה שמרת את השבת עד שלא ניתנה התורה.

(34) להעיר ממארו"ל (שבת י, ב) "א"ל הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בכית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם, נוסף על מרו"ל שם (פח, ב) בנוגע לכל התורה. גם שם מדגיש חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעים דורות קודם שנברא העולם" (וראה פרשי' שם. פי' רב ניסים גאון שם).

געווען בערב שבת לערנט מען אפ, און ער האט מקיים געווען דעם אנוזאג²² "זכור את יום השבת"; וואס בנדו"ד, בהכנה איז דאס שייך דוקא פאר שבת (אין ימות החול) — בערב שבת²³

[און ווי עס שטייט אין מכילתא²⁴ און פון פסוק "זכור וגו'" לערנט מען אפ "תהא זוכרו באחד בשבת שאם יתמנה לך מנה יפה תהא מתקנו לשם שבת"].

ג. וועט מען דאס פארשטיין בהקדם הביאור, וואס דער מדרש איז מוסיף ומדגיש און יוסף'ס שמירת שבת איז גע- ווען "קודם שלא תינתן" — דקשה, ובלשון היפ"ת²⁵ "מאי קמ"ל, פשיטא שבימי יוסף לא ניתנה עדיין?"

דער יפ"ת ענטפערט, "ושמא מפני שלכאורה ה' איסור בדבר שלא ניתנה עדיין, דבן נח ששמר שבת חייב מיתה"²⁶ (ווייל עס שטייט²⁷ נאך פאר מ"ת לא ישובתו) לכן אמר דמ"מ ה' שומרו"²⁸.

אבער לפי זה דארף זיין די הדגשה ניט אויף דעם וואס מצות שבת איז נאך דעמולט ניט געגעבען געווארן, נאר אויף דעם וואס זי איז געגעבען געווארן (שפע- טער) צו אידן דוקא. ווארום דער ענין און בן נח ששבת חייב מיתה איז דאך ניט (נאך) קודם מ"ת, נאר (אויך) אחרי

(22) יתרו כ, ח.

(23) אף שבשבת עיקר המצוה דזכור היא לכאורה לקדש את השבת בדברים, מצות קידוש היום — ראה פסחים ק, א. רמב"ם הל' שבת פכ"ט ה"א.

(24) יתרו שם. פרשי' שם. וראה ביצה טז, א. רמב"ן עה"פ. מפרשי רש"י שם. שו"ע אדה"ז אר"ח סרמ"ב סי'.
(25) השלם לב"ר כאן.

(26) סנהדרין נח, סע"ב.

(27) נח ח, כב.

(28) ומסיים, "טעם היתרו פי' לעיל". וכוונתו לכאורה לדעתו שצאו מכלל בני נח — ראה בהנסמן בהערה 8.

ד. די הסברה בזה:

פון די טעמים אויף מצות שבת (זכירת שבת³⁵, שמירת שבת³⁶ וכו'), שטייט בתורה³⁷, "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ . . וינח ביום השביעי", "וביום השביעי שבת וינפש".

דערפון איז מובן, אז גלייך באַ ששת ימי בראשית איז שוין שבת געווען און אויסגעטיילטער טאָג פון די אנדערע ימות השבוע; און ווי די תורה זאגט גלייך בפ' בראשית בתחלת הבריאה³⁸, וישובת ביום השביעי מכל מלאכתו גוי ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו; ס'איז נאָר וואָס דער ציווי צו אידן איז געווען ערשט נאָך יצ"מ — ביי מ"ת ולפנ"ז במרה (לאחרי יצ"מ)³⁹

[ווי דער רמב"ם איז מבאר אין מו"נ⁴⁰, אז די צוויי טעמים במצות שבת — בדברות ראשונות שטייט, כי ששת ימים גוי' און, במשנה תורה⁴¹ וזכרת כי עבד היית במצרים וגו' על כן צוה ה' אלקיך גוי' — איז עס, מפני שהם לשני עלולים מתחלפים . . כי העלול במאמר הראשון הוא כבוד היום והגדילו . . אמנם תתו לנו תורת השבת וצוותו אותנו לשומרו הוא עלול נמשך לסיבת היותנו עבדים במצרים — ד.ה. אז דער טעם וסיבה פארוואָס מצות שמירת שבת איז שייך נאָר צו אידן (און ניט צו שאר העמים, הגם אז אויך זיי זיינען אין כלל פון

כולם נבראו ונתחדשו במעשה בראשית⁴²), איז מצד „היותנו עבדים במצרים אשר לא היינו עובדים ברצוננו ובעת שחפצנו ולא היינו⁴³ יכולים לשבות⁴⁴“].

עפ"י איז פאַרשטאַנדיק מיט וואָס איז (פאַר מ"ת) מצות שבת געווען אויסגעטיילט פון שאר מצות התורה: אנדערע מצות, איז זייער „מציאות“ נתחדש געוואָרן בעת מ"ת, פאַר דעם זיינען זיי ניט געווען בגדר מציאות (א „חפצא“ בפ"ע, א „חפצא“ של מצוה); בקיום המצות לפני מ"ת איז געווען נאָר א פעולת האדם (מעשה הגברא)⁴⁵.

משא"כ שבת, וואָס דער זמן פון יום השביעי איז אויסגעטיילט מצד דער בריאה, דעם „וינח ביום השביעי“, קומט אויס אז די „חפצא“ פון יום השבת איז שוין געווען אויך קודם מ"ת, פון זינט ששת ימי בראשית⁴⁶, — נאָר ס'איז נאָך ניט געווען דער ציווי צום גברא (אידן), ובמילא ניט געווען — חפצא דמצות ה' לאדם.

[ועפ"י יומתק וואָס דער ענין, אז שבת האָט ניט קיין שייכות צו בני נח, ווערט אָפגעלערנט⁴⁷ פון⁴⁸, ויום ולילה לא ישבותו, וואָס שטייט ביי נח'ן — וויבאלד די „חפצא“ פון שבת איז שוין דאָמאַלט געווען⁴⁹].

(42) אברבנאל למרנ שם.

(43) להעיר שממיר דלקמן הערה 49.

(44) וראה גם חינוך מצוה לא, לב.

(45) ראה לקושי חס"ז ע' 212 ואילך. וש"נ.

(46) ועפ"י יש להסביר הדעה (ביר פט"ז, ה) דלאדם הראשון נתן הקביה מצות שבת.

(47) סנהדרין נח, ב.

(48) נח ה, כב.

(49) וייל שמטעם זה תקן להם משה לישראל

(במצרים) את יום השבת לנוח — שמרר פ"א, כה.

פ"ה, יח. וש"נ.

(35) יתרו שם.

(36) תשא לא, יז ואילך.

(37) יתרו שם, יא. תשא שם, יז.

(38) ב, ב"ג.

(39) ראה לעיל הערה 33.

(40) ח"ב פלא. וראה בארוכה אברבנאל למרנ

של רמב"ן ואתחנן ה, טו. וראה גם נזר הקודש

(הארדק) לביר פ"א, ז. לקושי ח"ב ע' 111 ואילך.

(41) ואתחנן שם.

גברא — דער אויבערשטער האט געגעבן צו אידן אט דעם זמן פון יום השביעי, די „חפצא“ פון שבת, אזוי אז דאס זאל „זיין“ א חפצא דמצוה בא עס, פועל זיין אין אן אידן דא למטה.

ו. ויש לומר, אז אין דעם איז בא-שטאנען דער יתרון מעלה פון שמירת השבת דיוסף (לגבי שמירת שבת פון די שבטים):

דאס וואס די אבות ושבטים האבן מקיים געווען מצות איידער זיי זיינען נצטוה געווארן, איז דאס געווען אויף ווי-פיל פעולת האדם קען אויפטאן; ער קען אבער ניט משנה זיין די מציאות וטבע פון דער חפצא ווי זי איז באשאפן גע-ווארן — ניט א חפצא (מצוה וכיו"ב) אויסגעטיילט דורך זייער פעולה — פון אנדערע חפצים (מצות) שכמות, חפצא דמצוה. ועד"ז איז געווען שבייתה בשבת ע"י השבטים, אז עס איז בלויז א פעולה של הגברא, אבער די „חפצא“ פון שבת אלס זמן האבן זיי ניט געקענט משנה זיין (זייער שבייתה ממלאכה איז געווען בלויז א סימן אויף „כי בו שבת גר").

משא"כ בא יוסף'ן — זיין שמירת שבת איז מפורש בתורה — ווערט עס א מצי-אות בעולם (ואדרבא — א מציאות נצחית⁵⁴).

ו"ל הטעם בדבר:

ס'איז ידוע⁵⁵ די מעלה פון יוסף לגבי שאר השבטים: די שבטים זיינען געווען

ה. און דאס איז דער פירוש וואס מ'זאגט ביי שבת דעם לשון „קודם שלא תינתן, עד שלא ניתנה“:

אויך פאר דעם ציווי אויף שמירת שבת איז שבת געווען א מציאות און נאכמער איז זעלבן מהות ווי שפעטער (נאך דער „נתינה“) — יום שבייתה ממלאכה, נאך דאמאלס איז זי געווען אין אן אנדער (העכער) רשות, רשות הנותן: שבת איז געווען א זמן מיוחד דערפאר וואס דער אויבערשטער האט דעם טאג, כביכול, „שוכת“ געווען ממלאכתו; „נתינת“ השבת האט אויפ-געטאן, אז דאס זאל איבערגיין מרשות הנותן (אויך צו —) לרשות המקבל, ד.ה. די שבייתה זאל אנקומען צום „גברא“, צו דעם אידן דא למטה.

איידער ס'איז געווען „נתינת“ השבת פון דעם וועלכער „וישבות ביום השביעי“, השם, האט עס ניט געהאט א שייכות צו אנדערע, בסגנון אחר: א „גברא“ האט ניט דעם כח צו אויפטאן אז ביי אים זאל זיין דער זמן השבת מעין זה ווי דאס איז ביים „בורא“⁵⁶, ובמילא האט קיין ארט ניט אז ער זאל שוכת זיין ממלאכה; ביי מתן תורה האט זיך אויפ-געטאן „נתינה“ בכלל ובפרט⁵⁷ — היות אז במ"ת איז בטל געווארן די גזירה און העליונים ירדו לתחתונים⁵⁸, ובפרט בנוגע שבת איז (ע"ד ווי מילה איז גע-ווארן א חפץ דמצוה⁵⁹ נאך פאר מ"ת) — „ציוור במרה“ אנגעזאגט געווארן דער

(53) ומתורץ משי"כ לעיל הערה 33.

(54) ראה צפ"נ (מכות יא. א. מפענ"צ פ"ה ס"ב) בנוגע לשבועת משה המפורשת בתורה „ויאל משה“ (שמות כ, כא).

(55) סה"מ תקס"ה ע' קצב ואילך. תרי"ח ויחי ד"ה בן פורת יוסף. דרמ"צ פא. א. סה"מ תרכ"ט ע' רנח ואילך. המשך תרס"ו ע' שטו. סה"מ תפרי"ח ע' כג ואילך. ובכ"מ.

(50) ולהגדרת הנ"ל הערה 46 י"ל דשאני אדם הראשון, כי א) נתן לו (הקב"ה) מצות שבת. ב) דה"י בגן עדן (עיי"ש שלמדין זה דנתן לו מצות שבת ממש (בראשית ב, טו) ויניחהו בג"ע, וינח ביום השביעי וכו').

(51) שמור פ"ב, ג. תנחומא וארא טו.

(52) ראה לקו"ש שם ע' 213. וש"נ.

ז. עפ"י יש לבאר וואס די תורה האט מגלה געווען דעם ענין פון שמירת שבת דיוסף דוקא דורך דעם לשון „והכֹּהֵן, וואָס ווײַזט כֹּהֵן אויפֿן „והי' ביום הששי והכינו גו'“:

דער העדר און שביתה ממלאכה ביום השבת עצמו ברענגט אַרױס דעם שײַנױ בױגבראָ, דער אדם איז אין דעם טאָג נח ושובת ממלאכה;

דוקא די פעולה פון דער הכנה מערב שבת לשבת טוט אויף אין חפצי העולם און זמן העולם, אַז מצד דער אַנדערש־קײט פון שבת איז מען זיך צו אים מכין (נאָר פון פריער) ופועל אין וועלט.

וײל עוד יתרה מזה — אַ פעולה נמשכת ביום השבת⁶⁰,

און ווי דאָס ווערט אַרױסגעבראַכט אויך אין הלכה:

פון „והי' ביום הששי והכינו גו'“ לערנט מען אַפֿ“ (ניט אַזוי, ניט נאָר אַז מ'דאַרף מכין זײַן אויף שבת בפעולה, באַקן און קאַכן מבעוד יום: דאָס שטײט בפירוש אין פסוק, „את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלֹי“⁶², נאָר פון דעם זעט מען) אַז „אחשבוֹ רחמנא לסעודת

רועי צאן וואָס דאָס איז אַן אופן העבודה וואָס איז „גורם ההתבודדות“⁶⁶ און אַפּגעטראַנגקײט פון עניני העולם, דער־פאַר איז זײערע פעולות, כולל שמירת שבת „אַפּגעטראַגן“ פון וועלט. זײער „בו שבת“ האָט ניט משנה געווען דעם (זמן פון) עולם: משא־כ די עבודה פון יוסף איז געווען אין מצרים, „ערות הארץ“; און ניט נאָר האָט מצרים אים ניט געשטערט אין זײַן עבודת ה', נאָר זײענדיק אין מצרים איז ער געווען דער מושל ושלט אויף מצרים ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים“ און ניט נאָר בנוגע גשמיות (וישבור למצרים וכו'), נאָר אויך בשייכות לרוחניות (יוסף האָט אויפ־געטאָן „שימולר־“⁶⁸).

און וויבאַלד אַז זײענדיק „למטה“ (אין מצרים, און דאָרט גופא, און נאָך זײענ־דיק „בבית אדוניו המצרי“ — פאַר ובל־עדיך גו') איז „והי הוֹ“ את יוסף⁶⁹, האָט זיך באַ אים און אין עס (צוותא וחיבור —) אַנגעהערט דער שבת פון אויבערשטן, „כי בו שבת מכל מלאכתו“, די „חפצא“ פון שבת לה, ובמילא האָט זײַן שמירת שבת „קודם שלא תינתן“ אין זיך געהאַט (מעין המעלה פון) שמירת שבת וואָס נאָך מ־ת⁶⁰.

⁶⁰— וּעפֿיֹ יובן מה שממשיך בבמדבֿיר. אמר הקבֿ"ה יוסף אתה שמרת את השבת עד שלא ניתנה התורה חידד שאני משלם לכן בנך שיקריב קרבנו בשבת' —

כי תוכן הענין דהקרבן קרבן (נשיא אפרים) בשבת, „מה שאין יחיד מקריב“ (ל' במדבֿיר שם) הוא מה ששבת אפרים הוסיף בקדושת השבת על הקדושה שבשבת מצד (ראה בארוכה לקו"ש חכ"ג ע' 49 ואילך), ולכן זהו השכר על קיום מצות שבת דיוסף, שלמדו מענין ההכנה לשבת שלו, דהיינו שלא הי' זה שמירת שבת (— כביעקב), כִּא הוסיפה ופעולה בשבת, ככפנים.

⁶¹— פרש"י ביצה ב, ב ד"ה והכינו. וראה פרש"י

פסחים מז, ב ד"ה והכינו.

⁶² בשלח טז, כג.

⁵⁶ לשון הכלי יקר (בראשית ד, ג) במעלת הבל שהי' רועה צאן.

⁵⁷ פרשתנו מא, מד.

⁵⁸ ב"ר פצ"א, ה. הנחומא פרשתנו ז. פרש"י

פרשתנו מא, נה.

⁵⁹ וישב לט, ב.

⁶⁰ וּעפֿיֹ אולי י"ל דוהו גם המעלה דשמירת שבת דיוסף לגבי שמירת שבת דיעקב (ראה לעיל הערה 18). והרי החילוק הניל בין יוסף לשבטים מבואר הוא (במקומות שבהערה 55) לגבי יוסף והאבות (כולל יעקב). ולכן דוקא ביוסף נלמד ענין שמירת השבת מוהכ"ן (כדלקמן סעיף ז), משא"כ אצל יעקב (ראה לעיל הערה 20).

דערפון וואס ביי אידן הערט זיך אן די שבייתה פון דעם אויבערשטן (ניט נאך די שבייתה פון עשיית שמים וארץ גשמיים, נאך). כמו ששבת ה' מ'יד מאמרות שנבראו בהם שמים וארץ."

וכשם ווי די שלימות פון שמירת שבת לפני מ'ת בא יוסף, איז ווייל ביי אים האט זיך אנגעהערט דער, כי בו שבת פון אויבערשטן, עדיז איז אויך בנוגע צו שמירת השבת נאך מ'ת, אז דער, שומר שבת כהלכתו איז שובת ניט בלויז ממעשים גשמיים און דיבורים גשמיים, נאך ביי אים ווערט דערהערט, כביכול, די שבייתה פון אויבערשטן, ביז צו דעם פנימיות השבת היא הכוונה בתפלת השבת ובת'ת לדבקה בה' אחד כמ'ש"י שבת לה' אלקיך."

וואס דאס ברענגט מיט די גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, כמארזיל אלמלא משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן (וואס דאס איז במשך הזמן פון איין² שבת) מיט נגאליים.

(משיחת ש"פ מצורע תשמ"א)

שבת, שיזמיננה (בפיו) מבעוד יום ובחול⁶³.

דער, והכינו את אשר יביאר ברענגט ארויס אז סעודת שבת, וואס מעסט איר בשבת, איז א סעודה חשובה.

דעריבער איז די תורה מרמז דעם ענין פון שמירת שבת דיוסף אינעם לשון הכנה, ווייל דער יתרון ומעלה פון זיין שמירת שבת איז באשטאנען אין דעם וואס דורך אים און אין אים איז דער טאג געווען א יום מיוחד, ד.ה. ס'איז געווען די, חפצא פון וינה ביום השביעי, וואס דאס זאגט זיך ארויס, כאמור, אין דעם ענין ההכנה דוקא."

ח. כשם ווי ס'זיינען געווען די צוויי אופנים הנ"ל פון שמירת שבת לפני מ'ת, מעין זה ועדיז זיינען זיי אויך דא נאך מ'ת:

ס'איז דא שבת ווי זי איז געגעבן גע- ווארן בדיבור בגלוי בפשט ההלכה, שבייתה בשבת ממלאכה וכו', און ס'איז דא, בחי' שמור בפנימיות, שבייתה מדיבורים גשמיים⁶⁴ — ניט בלויז ניט מרבה זיין בדיבור, נאך באופן של שבייתה, שלא לשוח שום שיחה בטלה חוץ⁶⁵; דער אופן השבייתה נעמט זיך

באוה"ת שמות כרך ז' ס"ע בתשכ"א ואילך), הרי על השבייתה מדיבור באופן, שלא לשוח שום שיחה בטילה אין ציווי גם מדיש — ראה שיחת ש"פ אמור תשמ"ב.

69) שבת ק"ח, ב. הובא בקרא שם. ומדיק כהלכתו דייקא, וממשיך, לכן מוטל כר להיות בקי בהלכתא רבתא לשבתא. גם יזהר שלא לשוח כו', כפנים.

70) יתרו כ, יוד.

71) שבת שם. וברושלמי (תענית פ"א סה"א): שבת א' כתיקונה.

72) ראה לקרית (בהר מא, א ואילך) דירוש הנ"ל. אינו סותר למאמר... (שבבבלי הנ"ל) כר כי פי שתי שבתות היינו ג"כ שבת אחת, עייש בארוכה. ובכ"מ.

63) אבל סעודת חול לא חשיבא ולא שייכא בה הזמנה הלכך באחד בשבת בעלמא לית לן למיסר ביצה כר (רשי ביצה שם ד"ה ואין).

64) ואולי י"ל הפירוש בלשון המדרש שלפנינו איז והכו לא שבת ולא אלא בעיש או אלא לשבת וכירב (ראה לעיל הערה 3), דכל הגדר דהכנה מתאים רק כשמדובר בשבת, דסעודה חשובה היא כר, כנ"ל.

65) ראה בכל הבא לקמן — תניא קרא בסופו וראה לקרש ח"א ע' 81 ואילך.

66) לשון אדמורי חזקו בקרא שם.

67) שרע אדה"ז אר"ח שש"ז ס"ב.

68) ש"אין אנו מצוירים מדאורייתא על שבייתה מהדיבור כ"א על השבייתה ממעשה (ל' הצ"צ

חנוכה

ליכט (פאר אלע בני בית); אדער (כדעת הרמב"ם) אז דאס איז א הוספה אויך אויף „והמהדרין נר לכל אחד ואחד“, אז „מהדרין מן המהדרין“ נוסף אויף דעם וואס מאיז מדליק „נר לכל אחד ואחד“, איז מען „מוסיף והולך“ (אדער „פוחת והולך“) אין דעם מספר הנרות (פאר יעדערן פון די בני בית) —

איז תלוי אין די צוויי דיעות פון די אמוראים הנ"ל:

לויט דער ערשטער דיעה אז „טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין“, צינדט מען ניט אן פאר יעדערן פון די בני בית באזונדער (נאר בלויז „נר איש וביתו“), כדי עס זאל זיין א היכר אז דער ריבוי הנרות איז כנגד הימים — נכנסין אדער יוצאין (און ניט ווייל ס'זיינען פאראן מער אדער ווייניקער בני בית);⁶

און לויטן צווייטן פון מ"ד אז „טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דב"ה דמעלין בקדש ואין מורידין“, דארף מען ניט האבן קיין היכר אויף דעם מספר הימים, ולטעם זה זיינען „מהדרין מן המהדרין“ מוסיף אויך אויף „מהדרין נר לכל אחד ואחד“.

מ'קען אבער זאגן, אז די נפק"מ צווישן די צוויי טעמים איז ניט נאר ווי מ'זאל לערנען דעם דין פון „מהדרין מן המהדרין“ (כפי' התוס' אדער הרמב"ם), נאר אויך לפי מנהגנו — ווי דער רמ"א פסקנטי⁷ „וכן המנהג פשוט“, אז

א. תנו רבנן מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פוחת והולך וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך. . פליגי בה תרי אמוראי . . חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דבית הלל דמעלין בקדש ואין מורידין.

פשטות הלשון „פליגי בה תרי אמוראי“ איז מער נוטה, אז די פלוגתא פון די צוויי אמוראים איז ניט נאר אין די טעמים פון ב"ש וב"ה, נאר ס'איז אויך א נפק"מ להלכה.

און אזוי איז טאקע מבואר אין כמה ספרים ופוסקים,⁸ אז די מחלוקת צווישן דעם רמב"ם און תוספת⁹

— צי (כדעת התוס', אז) „מהדרין מן המהדרין“ איז א הוספה נאר אויף דעם ענין פון „נר איש וביתו“ (איין נר פאר אלע בני בית), אז „מהדרין מן המהדרין“ צינדן די צווייטע נאכט חנוכה צוויי

(1) שבת כא, ב. — לאחר זמן י"ל אנציקלופדי' לתלמודית כרך טז (ירושלים תש"מ), ושם בערך חנוכה הובאה שקיט כו' בכמה ענינים דלקמן. ושי"ן.
(2) בשאלות סוף שאלתא כו' (שלפנינו) ליתא הלשון „פליגי“. ושם עוד שינוים. אבל ראה שאלות דפוס ירושלים (תשכ"א) שאלתא כו. וראה הלשון בריף וראש שם. ובמס' סופרים פ"ב ה"ה: נרות כב"ה משום מעלין בקדש ולא מורידין כעין ימים היוצאין. וראה לקמן הערה 19.

(3) ס' הנותן אמרי שפר (למהראנ"ח) פ' וישב — הובא בכרכי או"ח רסתרע"א. פרי"ח וביאורי הגר"א שם.

(4) הל' חנוכה רפ"ד.

(5) שבת שם ד"ה והמהדרין.

(6) כבתוס' שם שכתבו, דאיכא היכרא כשמוסיף והולך או מחסר שהוא כנגד ימים הנכנסים או היוצאים.

(7) סי' תרע"א ס"ב.